

AKADEMIK LITSEYLARDA NEMIS TILI O'QITISH METODIKASINING KOMPETENTSIYALARI

Safarova Nargiza Xolmamatovna

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU

Qarshi filiali akademik litseyi bo'lim boshliq (nemis tili fani o'qituvchisi)

Annotatsiya: Ushbu maqolada akademik litseylarda nemis tilini o'rganish jarayoni uni o'qitish metodikasi va nemis tilini o'qitishda qo'llaniladigan zamonaviy texnologiyalar va ushbu jarayonda til kompetensiyalarining orni haqida so'z boradi. Hozirgi rivojlanib borayotgan davrda har bir shaxs kamida ikkita chet tilini o'rganishi va bilishi zarur. Chunki hozirgi innovatsiyalashayotgan davrda chet tilini bilmay hech narsaga erishib bo'lmashligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Pedagogik, mutaxassis, kommunikativ, konferensiya, kompetensiya, fonologik, monoftong, diftong, fonema, diftong, kognitiv, motivatsion, didaktik, vestibulyar, apparat, poydevor, innovatsion, texnologiya.

Pedagogikaning rivojlangan tajribalari va yutuqlarini ta'limga tatbiq etish bugungi kunning muhim shartlaridan biridir. Hozirda o'qituvchi o'z faoliyati davomida qo'llashi mumkin bo'lgan ulkan tajriba bazasi shakllangan va u kundankunga boyib bormoqda. Bunga misol qilib O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF 4947- son farmoni, 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ 2909-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013-yil 8-may "Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha Davlat Ta'lim Standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ 1875-sonli qarorlari hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalar amalga oshirilgan. Butun jahon hamjamiyatiga munosib o'rin egallashga harakat qilayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarni mukammal bilishning ahamiyati juda kattadir. Bundan tashqari, xorijiy tillarni tez va oson o'rganish uchun ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga egadir.

Ammo shunga qaramay, o'qituvchilar va bo'lajak mutaxassislar uchun bu tajribalarni o'zlashtirish qiyin. Ilg'or tajribani yaratish va uni hamkasblar orasida ommalashtirishda o'qituvchining o'рни alohida ahamiyatga ega. Pedagoglar yangi pedagogik amaliyotlarni amalga oshirishda ularning narxi va samaradorligini hisobga olishlari kerak. O'qituvchining amaliy faoliyatining yangilikka yo'naltirilganligi nazariy pedagogik izlanishlar natijasida erishilgan yutuqlarni amaliyotda qo'llash imkonini beradi. Bunday tadqiqotlar natijalarini ommalashtirish uchun ularni keng

jamoatchilikka tanishtirish zarur. Bunday yangiliklarni soha mutaxassislari tomonidan tezkor maslahatlar berish, maxsus seminarlarda treninglar o'tkazish, konferensiyalarda ma'ruza qilish, bo'lajak pedagoglarga qator ma'ruzalar o'qish orqali boshqa pedagogika vakillariga yetkazish mumkin.

Ta'limiy o'yinlar til o'rganuvchilar orasida sevimli ish turi hisoblanadi. O'ynash va o'rganish biz uchun qarama-qarshi holat sifatida ko'rinishi mumkin, lekin bu chet tilini o'rganish va o'rgatishning eng oson yo'lidir. O'ynash bolalarcha hech qachon jiddiy qabul qilinmaydi, ammo o'rganish jiddiy, ko'p mashaqqat talab qiladigan holat hisoblanadi. Har bir pedagog bilishi shart bo'lgan narsa shuki, o'yinlar bolalar miyasida, ijobiy taassurot qoldiradi va shu orqali bolada tilga qiziqish uyg'onadi. Har birimiz o'yinlar bolalar rivojlanishi uchun qanchalik muhim ahamiyat kasb etishini bilamiz va o'yinlar, shu bilan birgalikda qiziqarli videoroliklar nafaqat bolalarga, balki kattalarga ham tobora ko'proq ta'sir qilmoqda.

Yosh avlod ta'lim tarbiyasi eng ustuvor vazifalardan biri sifatida katta e'tibor qaratib kelingan masalalardan biridir. Kelajak avlod har tomonlama barkamol tarbiyalanishi, har sohada yetuk mutaxassis bo'lishi uchun chet tillarini mukammal o'rgatishimiz, dunyoqarashini kengaytirishimiz lozim. Akademik litseylarda orijiy tillarni o'qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'quvchining nutqiy faoliyati kommunikativ kompetensiyani har tomonlama rivojlantirishga asos bo'la oladi. Ma'lumki, kommunikativ kompetensiya — ijtimoiy vaziyatlarda ona tilida hamda birorta xorijiy tilda o'zaro muloqotga kirisha olishni, muloqotda muomala madaniyatiga amal qilishni, ijtimoiy moslashuvchanlikni, hamkorlikda jamoada samarali ishlay olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi. Hech kimga sir emaski, mamlakatimiz o'quvchilarining ko'pchiligida chet tillari orasida ingliz tilini o'rganishga bo'lgan e'tibor kuchli. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, nemis tilini o'rganayotgan to'rt kishidan uchtasi ingliz tilini birinchi xorijiy til sifatida o'rgangan va olingan tajriba, bilim, ko'nikmadan foydalangan holda ikkinchi chet tiliga o'tilishi va uni o'rganishni osonlashtirishi mumkin.

Akademik litseylarda chet tillarni o'qitish metodikasida o'quvchilarning ta'lim jarayoniga qiziqishi, "ularning turli tadbirlarda real ishtirok etishi" masalasi tobora keskinlashib bormoqda. Buning sababi, chet tilini o'rganishning asosiy vazifasi - ona tilida so'zlashuvchilar bilan muloqot qilish qobiliyati - maktabda ko'pincha erishilmaydi.

Hozirgi Nemis tili fonologik tizimida monoftong va diftonglar 45 foizni tashkil etadi (16 unli fonema va 3 diftong); undoshlar tizimi 18 undosh fonema va 2 qorishiq tovushdan iborat. Barcha fonemalar hosil bo'lish o'rni, usuli va talaffuzi jihatidan o'zaro farqdanadi, muayyan o'ziga xosliklarga ega. Gramatik qurilishi analitiksintetik xususiyat bilan ajralib turadi. Mas, otlarda jins va kelishik shakllari, asosan, analitik tarzda, son kategoriyasi esa sintetik tarzda ifodalanadi. Adabiy Nemis

tilining Avstriya va Shveysariyadagi variantlari Germaniyadagi variantidan adabiy tildan turlicha foydalanish va uning lahjalar hamda soʻzlashuv tiliga munosabati nuqtai nazaridan oʻzaro farqdanadi.

“Chet tili darslarida oʻyinlardan foydalanish” avvallari mening uslubiy mavzuim boʻlib, u bilan bir necha yillardan buyon shugʻullanaman. Mening ishimning doimiy maqsadi: yordam bilan talabalarning kognitiv, motivatsion faoliyatini faollashtirish didaktik oʻyinlar... Albatta, men har kuni oʻyinlardan foydalanmayman, Erst die Arbeit, dann das Spiel deydi. Shuning uchun men ularni koʻpincha darsning boshida vestibulyar apparatni isitish uchun yoki dars oxirida ishlataman. Men sizning eʼtiboringizga havola etayotgan oʻyinlarni men "Maktabda xorijiy tillar" eski jurnallaridan, Internetdan, shuningdek, oʻz tajribamdan olingan. Umid qilamanki, hamkasblarim ularni oʻz ishlarida foydali deb topishadi. Nemis tilini oʻrganishga boʻlgan qiziqishni shakllantirish va keyin uni saqlab qolish qanchalik qiyinligi hammaga maʼlum oʻtgan yillar raqobat -bu ingliz tili, uning talabi shubhasizdir.

Umuman olganda, ingliz tilini maʼlum darajada oʻzlashtirgan oʻquvchilar nemis tilini oʻrganishni boshlashganda bu ikki til orasidagi quyidagi oʻxshashliklarni sezishadi:

- 1) har ikki til ham lotin harflaridan foydalanadi;
- 2) lugʻat va soʻzlarning ishlatilish sohasi;
- 3) oddiy jumalarning tuzilishidagi oʻxshashlik (bogʻlovchi feʼlning mavjudligi).

Deutsch: Mein Name ist Miller. English:

My name is Miller.

Deutsch: Sie ist krank. English:

She is ill.

Deutsch: Er spricht Deutsch. English: He

speaks German.

- 4) Zamon shakllarini oʻrganishda (feʼlning uchta asosiy shaklidan va yordamchi feʼldan foydalanish haben = to have);

Deutsch: Kommen – kam – gekommen

English: come – came – come Deutsch:

Bringen – brachte-gebracht English: bring

– brought – brought

Deutsch: Sprechen – sprach – gesprochen English:

speak – spoke – spoken

Ammo shuni bilish muhimki, har bir yangi chet tilini oʻrganish jarayonida, masalan, ingliz tili orqali nemis tilini oʻrganish paytida oʻquvchilar quyidagi baʼzi qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin: - talaffuz qilganda; - oʻqish qoidalarida;

- intonatsiyada; - ingliz va nemis tillaridagi ba'zi so'zlar bir-biriga o'xshash talaffuz qilinadi, ammo har xil ma'noga ega bo'lib, "tarjimonning yolg'onchi do'stlari" deb ataladi; - so'z tartibida; - fe'llarning biriktirilishida; - murakkab grammatik qurilishlarda va boshqalar.

Har bir tilni o'rganishda 4 muhim ko'nikma bo'lganidek nemis tilida ham mavjud: O'qib tushunish, Eshitib tushunish, Yozish va Gapirish muhim rol o'ynaydi. Bu ko'nikmalar shakllanishi uchun esa o'rganuvchidan Grammatik baza talab qilinadi.

Albatta chet tilini bilgan holda O'zbekistonimizni ham chet davlatlarga tanitamiz. Chet tilini bilish orqali sayohat qilish, o'rganish, muloqot qilish, kasalliklardan saqlanish, muammolarni hal qilish ko'nikmalari, miya tuzilishini o'zgartirish va diqqatni nazorat qilish kabi imkoniyatlarga ega bo'lasiz. Ta'lim shunday jarayonki, uning natijasi 1-2 yilda emas, balki bir necha yillarda, 10-12 yilda ko'rinadi. Otabobolarimizning "Til bilgan – el biladi", "Yoshlikda olgan bilim-toshga o'yilgan naqsh" degan gaplari bejizga emas.

Xulasa qilib aytadigan bulsak nemis tili darslarida muammoli ta'lim texnologiyasidan foydalanib o'quvchilarda ijodiy va mustaqil fikr yuritishni rivojlantirishda innovatsion yondashish o'quvchi va o'qituvchining izlanishlariga poydevor sanaladi, hamda ta'lim sifatining natijaviyligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M. Xoldorova, N. Fayziyeva, F. Rixsittilayeva. «Chet tili o'qitishda yordam quvvolatlaridan foydalanish» Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005 yil O'. Hoshimov, I. Yoqubov. "Nemis tili o'qitish metodikasi" (o.,quv qo.,llanma) Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2003.
2. Abdiyev Sh. Ta'lim sifat samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarining o'rni.Uslubiy ko'rsatma.-VXTXQTMOI, Samarqand, 2015y.
3. Jamol Jalolov. "Chet til o'qitish metodikasi". O'qituvchi, Toshkent 2012.
4. Тураев С.Ж. Повышение качества профессиональной деятельности студентов с привлечением к научному проекту. XII Международной научно-практической конференции «Инновации в технологиях и образовании», 21-22 марта 2019 г., Филиал КузГТУ в г. Белово. – Белово: 2019. – Ч. 4. -240-241 с.
5. Тураев С.Ж., Одилов Ё.Ж. Маълумотлар базасини шакллантириш орқали графиклар ҳосил қилишда Borland Delphi7 дастурлаш тилидан фойдаланиш. // «Олий таълим муассасаларида фанларни ўқитишда замонавий педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланишнинг долзарб муаммолари» Республика илмий-амалий анжумани. – ҚДУ: Қарши, 2017.Б 239-241.
6. Одилов Ё.Ж. Методы использования языков программирования в обучении физике // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social

sciences. VOLUME 1. ISSUE 9. ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor.
– Тошкент, 2021. – Р. 436-441.

7. Одилов Ё.Ж. Физикадан таълим бериш асосида талабаларни касбий фаолиятга тайёрлаш методикаси // Таълим ва инновацион тадқиқотлар. – Тошкент, 2021. – № 5. ISSN 2181-1709. – Б. 238-244.
8. Odilov Y.J. Fizikadan talim berish asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash metodikasi // Talim va innovatsion tadqiqotlar. – Toshkent, 2021. – №5. ISSN 2181-1709. – Б. 238-244.